

Accepted Manuscript
Accepted Manuscript (Uncorrected Proof)

Title: Perception of Iranian Older People from Online Social Participation Advantages: Insights from a Cross-sectional Research

Authors: Nasim Abdipour¹, Sakineh Rakhshanderou², Mohtasham Ghaffari^{2,*}

1. *Geriatric Health, School of Public Health & Safety, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*
2. *Department of Public Health, School of Public Health and Safety, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.*

***Corresponding Author:** Mohtasham Ghaffari, Department of Public Health, School of Public Health and Safety, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: MohtashamGhaffari@sbmu.ac.ir

To appear in: **Salmand: Iranian Journal of Ageing**

Received date: 2025/09/08

Revised date: 2026/02/16

Accepted date: 2026/02/16

First Online Published: 2026/05/07

This is a “Just Accepted” manuscript, which has been examined by the peer-review process and has been accepted for publication. A “Just Accepted” manuscript is published online shortly after its acceptance, which is prior to technical editing and formatting and author proofing. Salmand: Iranian Journal of Ageing provides “Just Accepted” as an optional service which allows authors to make their results available to the research community as soon as possible after acceptance. After a manuscript has been technically edited and formatted, it will be removed from the “Just Accepted” Website and published as a published article. Please note that technical editing may introduce minor changes to the manuscript text and/or graphics which may affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

Please cite this article as:

Abdipour N, Rakhshanderou S, Ghaffari M. [Perception of Iranian Older People from Online Social Participation Advantages: Insights from a Cross-sectional Research (Persian)]. Salmand: Iranian Journal of Ageing. Forthcoming 2026. Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2026.4212.1>
Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2026.4212.1>

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

عنوان: درک سالمندان ایرانی از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین: یافته‌های یک مطالعه مقطعی

نویسندگان: نسیم عبدی‌پور^۱، سکینه رخشنده رو^۲، محتشم غفاری^{۲*}

۱. دانشکده بهداشت و ایمنی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت و ایمنی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

***نویسنده مسئول:** محتشم غفاری، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت گروه بهداشت عمومی، دانشکده بهداشت و ایمنی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. ایمیل: MohtashamGhaffari@sbmu.ac.ir

نشریه: سالمند: مجله سالمندی ایران

تاریخ دریافت: 1404/06/17

تاریخ ویرایش: 1404/11/27

تاریخ پذیرش: 1404/11/27

این نسخه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» مقاله است که پس از طی فرایند داوری، برای چاپ، قابل پذیرش تشخیص داده شده است. این نسخه در مدت کوتاهی پس از اعلام پذیرش به صورت آنلاین و قبل از فرایند ویراستاری منتشر می‌شود. نشریه سالمند گزینه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» را به عنوان خدمتی به نویسندگان ارائه می‌دهد تا نتایج آن‌ها در سریع‌ترین زمان ممکن پس از پذیرش برای جامعه علمی در دسترس باشد. پس از آنکه مقاله‌ای فرایند آماده‌سازی و انتشار نهایی را طی می‌کند، از نسخه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» خارج و در یک شماره مشخص در وب‌سایت نشریه منتشر می‌شود. شایان ذکر است صفحه آرایی و ویراستاری فنی باعث ایجاد تغییرات صوری در متن مقاله می‌شود که ممکن است بر محتوای آن تأثیر بگذارد و این امر از حیطه مسئولیت دفتر نشریه خارج است.

لطفا این‌گونه استناد شود:

Abdipour N, Rakhshanderou S, Ghaffari M. [Perception of Iranian Older People from Online Social Participation Advantages: Insights from a Cross-sectional Research (Persian)]. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. Forthcoming 2026. Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2026.4212.1>
Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2026.4212.1>

ABSTRACT

Objectives: With the expansion of digital technologies, online social participation has emerged as one of the key opportunities for improving the quality of life among older adults. The present study was designed and conducted in 2024 with the aim of examining Iranian older adults' perception of the benefits of this type of participation and the factors influencing it.

Methods & Materials: In this cross-sectional study, 420 older adults covered by Shahid Beheshti University of Medical Sciences were selected using a multistage random sampling method from three centers (East, North, and Shemiranat). Data collection tools included a demographic information questionnaire and the Persian version of the Internet Social Participation Advantages Questionnaire (ISPAQ), whose validity and reliability were evaluated using face, content, construct, and criterion validity, as well as test-retest and internal consistency methods. Data were analyzed using SPSS version 16 and statistical tests, including ANOVA and t-tests, with a significance level of $P < 0.05$.

Results: Most participants (40%) were in the age group of 65–69 years, and 47% of them were women. Results indicated that the mean perception of the benefits of online social participation among older adults was relatively high (3.996 out of 5). This perception was significantly associated with factors such as age, education, employment, economic status, number of children, marital status, internet usage, and digital skills ($P < 0.05$), but showed no significant relationship with gender ($P = 0.582$).

Conclusion: The findings of this study revealed a relatively good perception of online social participation among older adults, which is influenced by multiple individual and social factors. Designing targeted and multi-level policies and interventions, considering the growing importance of issues related to the elderly, can enhance participation, reduce isolation, and improve their quality of life.

Keywords: Aged; Social participation; Internet use; Online social participation; Internet

چکیده

اهداف: با گسترش فناوری‌های دیجیتال، مشارکت اجتماعی آنلاین به‌عنوان یکی از فرصت‌های مهم برای ارتقای کیفیت زندگی سالمندان مطرح شده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان درک سالمندان ایرانی از مزایای این نوع مشارکت و عوامل مؤثر بر آن در سال ۱۴۰۳ طراحی و اجرا شده است.

مواد و روش‌ها: در این مطالعه مقطعی، ۴۲۰ سالمند تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای از ستادهای سه گانه شرق، شمال و شمیرانات انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه اطلاعات جمعیت‌شناختی و نسخه فارسی پرسشنامه سنجش مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین (ISPAQ) بود که روایی و پایایی آن با روش‌های روایی صوری، محتوایی، سازه، ملاکی و پایایی ثبات و همسانی درونی مورد ارزیابی قرار گرفته است. داده‌ها با نرم افزار SPSS نسخه ۱۶ و با استفاده از آزمون‌های آماری آنالیز واریانس یکطرفه و تی‌مستقل در سطح معناداری $P < 0/05$ تحلیل شدند.

یافته‌ها: بیشتر شرکت کنندگان (۴۰٪) در گروه سنی ۶۵ تا ۶۹ سال قرار داشتند و ۴۷٪ شرکت کنندگان زن بودند. نتایج نشان داد که میانگین درک سالمندان از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین نسبتاً بالا است (۳/۹۹۶ از ۵). این درک به‌طور معناداری با عواملی چون سن، تحصیلات، اشتغال، وضعیت اقتصادی، تعداد فرزندان، وضعیت تأهل، میزان استفاده از اینترنت و مهارت‌های دیجیتال مرتبط بود ($P < 0/05$)، اما با جنسیت افراد ارتباط معناداری را نشان نداد ($P = 0/582$).

نتیجه‌گیری: یافته‌های این پژوهش درک نسبتاً خوبی از مشارکت اجتماعی آنلاین را در میان سالمندان آشکار کرد که این ادراک تحت تأثیر عوامل فردی و اجتماعی متعددی قرار دارد. طراحی سیاست‌ها و مداخلات هدفمند و چندسطحی با توجه به اهمیت روزافزون مسایل سالمندان، می‌تواند به ارتقای مشارکت، کاهش انزوا و بهبود کیفیت زندگی آنان منجر شود.

کلید واژه‌ها: سالمندان؛ مشارکت اجتماعی؛ استفاده از اینترنت؛ مشارکت اجتماعی آنلاین؛ اینترنت

یکی از تحولات مهم جهان معاصر، پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ناشی از سالمندی شتابان جمعیت و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) است [۱]. روند رو به رشد استفاده سالمندان از فناوری‌های دیجیتال اهمیت ویژه‌ای یافته است [۲]. در حالی که در قرن بیستم تمرکز نظام‌های سلامت بر افزایش طول عمر بود، در قرن حاضر بهبود کیفیت زندگی سالمندان به‌عنوان اولوی‌تی اصلی مطرح است [۳]. سالمندی معمولاً با کاهش شبکه‌های اجتماعی و افزایش خطر انزوا همراه است [۴] و از این‌رو، مفهوم سالمندی موفق و پویا با تأکید بر مشارکت اجتماعی و نقش‌آفرینی فعال سالمندان مورد توجه قرار گرفته است [۵].

با افزایش جمعیت سالمندان، توجه به سلامت و بهزیستی آنان اهمیت بیشتری یافته [۶] و مشارکت اجتماعی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی سالمندی موفق [۷، ۸] و راهبردی مؤثر برای مقابله با چالش‌های سالمندی شناخته می‌شود [۵]. سازمان جهانی بهداشت نیز آن را سیاستی کلیدی در سطح جهانی معرفی کرده است [۹]. این مفهوم شامل تعاملات اجتماعی معنادار در فعالیتهای مذهبی، سیاسی، تفریحی، خیریه، خانوادگی و داوطلبانه است [۸، ۱۰، ۱۱] و هرچند پس از ۷۵ سالگی به‌دلیل مشکلات سلامت کاهش می‌یابد، تشویق به درگیری اجتماعی از سنین پایین‌تر می‌تواند سلامت و بهزیستی سالمندان را حفظ کند [۱۲].

مشارکت اجتماعی با کاهش افسردگی [۶، ۱۳]، مرگ‌ومیر و خودکشی [۷]، ابتلا به بیماری‌ها [۳]، ناتوانی و بستری‌شدن [۶]، افزایش احساس سلامت و شادمانی [۱۴]، حفظ و بهبود عملکرد شناختی [۱۲، ۱۵]، تقویت رفتارهای سلامت [۱۶]، ارتقای کیفیت زندگی [۷] و رضایت از زندگی [۱۲، ۱۷] مرتبط است. این آثار از طریق گسترش ارتباطات اجتماعی و کاهش انزوا حاصل می‌شود [۷، ۱۱]. نتایج یک فراتحلیل نشان داد که افراد با مشارکت اجتماعی بالا ۱۴ درصد بقای بیشتری دارند [۱۸] و نظریه فعالیت نیز اهمیت این مشارکت را در بهبود وضعیت سالمندان تأکید می‌کند [۸].

استفاده از اینترنت در میان سالمندان روندی افزایشی دارد و عمدتاً برای برقراری ارتباط با خانواده و دوستان به کار می‌رود [۱۹]. اینترنت و رسانه‌های دیجیتال نقش مؤثری در ارتقای کیفیت زندگی و تقویت مشارکت اجتماعی

دارند [۲۰، ۲۱] و امکان ارتباط از طریق پیام، تصویر، صوت و ویدئو را فراهم می‌کنند [۷، ۲۲]، به‌ویژه هنگامی که شبکه‌های اجتماعی آنلاین ناکارآمد هستند [۸]. مشارکت اجتماعی آنلاین شامل حضور در انجمن‌ها و بحث‌های مجازی، اشتراک‌گذاری تصاویر خانوادگی و تعاملات با دوستان است [۲] و موجب تقویت سرمایه اجتماعی، حمایت روانی، ارتقای سلامت و رفاه سالمندان می‌شود [۲۳]. این نوع مشارکت به کاهش تنهایی، افسردگی و اضطراب کمک کرده [۲، ۲۴] و بستری برای دریافت حمایت اجتماعی و انتشار اطلاعات سلامت فراهم می‌آورد [۱۳].

اگرچه مشارکت اجتماعی آنلاین می‌تواند پیامدهای منفی مانند اعتیاد به اینترنت [۲۵]، آزار و اذیت سایبری [۲۶] و سوءاستفاده از داده‌های شخصی [۱۳، ۲۷] داشته باشد، شواهد نشان می‌دهد مزایای آن، به‌ویژه حفظ روابط اجتماعی موجود [۲۸]، بر پیامدهای منفی آن غلبه دارد [۱۳]. مطالعات بین‌المللی نشان داده‌اند که اینترنت و رسانه‌های دیجیتال با تقویت سرمایه اجتماعی و حفظ روابط قدیمی [۲۹]، تسهیل تعاملات اجتماعی [۳۰] و بهبود حافظه‌کاری پیچیده [۳۱] نقش مهمی در سالمندی موفق دارند. با وجود این، در ایران پژوهشی که به‌طور خاص به درک سالمندان از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین پرداخته باشد، انجام نشده و یک شکاف دانشی مهم وجود دارد. بررسی این موضوع می‌تواند به افزایش پذیرش فناوری‌های دیجیتال، کاهش تنهایی، تقویت شبکه‌های اجتماعی و ارتقای سلامت روانی و شناختی سالمندان کمک کند. از این‌رو، پژوهش حاضر در سال ۱۴۰۳ با هدف ارزیابی میزان درک سالمندان ایرانی از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین شناسایی عوامل مؤثر بر آن طراحی شده است تا داده‌های کاربردی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزه سالمندی فراهم آورد.

روش مطالعه

این پژوهش به‌صورت یک مطالعه مقطعی در سال ۱۴۰۳ روی نمونه‌ای تصادفی از سالمندان تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی انجام شد. برای برآورد حجم نمونه، ابتدا انحراف معیار (σ) از مطالعه مقدماتی برابر با ۰/۴ به دست آمد. سپس با در نظر گرفتن حاشیه خطای ۵ درصد، سطح اطمینان ۹۵ درصد و پیش‌بینی ریزش

۱۰ درصدی، فرمول شماره ۱ به کار گرفته شد. بر اساس این محاسبات، حجم نمونه مورد نیاز حدود ۴۲۰ نفر برآورد گردید.

$$n = \frac{z_{1-\alpha/2}^2 \sigma^2}{\sigma^2} \cong 420 \quad \text{فرمول ۱.}$$

در این پژوهش، نمونه‌ها به صورت تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابتدا از میان هفت شبکه بهداشت و درمان موجود در شهر تهران، سه شبکه شرق، شمال و شمیرانات که زیر نظر دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی فعالیت می‌کنند، به عنوان طبقات انتخاب شدند. در گام بعد، مراکز خدمات جامع سلامت متعلق به این سه شبکه به عنوان خوشه‌ها تعریف شدند. برای هر شبکه، فهرست کامل مراکز تهیه و برای هر مرکز یک کد شناسایی اختصاص داده شد. سپس با روش قرعه‌کشی، خوشه‌های موردنظر به طور تصادفی گزینش شد و در مجموع ۱۴ مرکز وارد مطالعه شدند: هفت مرکز از شبکه شمال، پنج مرکز از شبکه شرق و دو مرکز از شبکه شمیرانات. در مرحله سوم، سالمندان تحت پوشش این مراکز با استفاده از اطلاعات سامانه یکپارچه بهداشت (سیب) شناسایی شدند. در نهایت از هر مرکز، حدود ۳۰ سالمند که شرایط ورود به مطالعه را داشتند، با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و بر پایه شماره پرونده خانوارشان انتخاب و برای مشارکت در پژوهش دعوت شدند.

معیارهای ورود به مطالعه شامل تمایل به مشارکت، تابعیت ایرانی، سن ۶۰ سال و بالاتر، سواد خواندن و نوشتن، توانایی تکمیل پرسشنامه، داشتن پرونده خانوار در مراکز خدمات جامع سلامت و عدم ابتلا به اختلال شناختی در زمان انجام مطالعه بود. افراد واجد شرایط بر اساس این معیارها برای شرکت در پژوهش دعوت شدند. برای ارزیابی وضعیت شناختی سالمندان از آزمون کوتاه وضعیت شناختی (AMTs) استفاده شد. AMTs شامل ۱۰ سؤال است و حداکثر نمره آن ۱۰ می‌باشد؛ کسب نمره ۷ یا بالاتر نشان‌دهنده عدم وجود اختلال شناختی است. براساس مطالعه فروغان و همکاران، ضریب آلفای کرونباخ این ابزار ۰/۹ گزارش شده است [۳۲]. همچنین، تکمیل ناقص پرسشنامه به عنوان معیار خروج از مطالعه در نظر گرفته شد.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه اطلاعات جمعیت‌شناختی و پرسشنامه سنجش مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین (Social Score) بود. اطلاعات جمعیت‌شناختی شامل متغیرهای عددی، ترتیبی و خوداظهاری بود، از جمله: سن (سال تقویمی)، جنسیت (زن/مرد)، سطح تحصیلات (زیردیپلم/دیپلم/تحصیلات دانشگاهی)، وضعیت تأهل (دارای همسر/بدون همسر)، وضعیت اشتغال (شاغل/غیرشاغل)، وضعیت اقتصادی (خوداظهاری: ضعیف/متوسط/خوب/عالی)، میزان استفاده از اینترنت (کمتر از یکبار در هفته/بیشتر از یکبار در هفته اما روزانه نه/روزانه)، خودارزیابی مهارت استفاده از گوشی و تبلت (ضعیف/متوسط/خوب)، ساختار خانواده (تنها/با همسر/با فرزند/با همسر و فرزند/با پرستار و سایر) و تعداد فرزندان بود. پرسشنامه سنجش مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین (Social Score) توسط آندربرج و همکارانش در سال ۲۰۲۱ در سوئد طراحی و اعتباریابی شد و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۹۲ گزارش گردیده است [۳۳]. این ابزار با هدف سنجش ادراک سالمندان از مزایای مشارکت اجتماعی از طریق اینترنت تدوین شده و شامل ۶ گویه است. گویه‌ها بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند. نمره کلی ابزار از میانگین امتیازات کسب‌شده محاسبه شده و در بازه ۱ تا ۵ قرار می‌گیرد؛ بدین معنا که مقادیر بالاتر نشان‌دهنده ادراک بیشتر از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین است. این پرسشنامه بر مبنای ابعاد مشارکت اجتماعی طراحی شده و بر ادراک ذهنی فرد از مشارکت اجتماعی، بدون وابستگی به برنامه‌ها یا خدمات خاص، تمرکز دارد. در مطالعه حاضر، فرایند اعتباریابی ابزار با استفاده از مجموعه‌ای از روش‌های استاندارد شامل ترجمه و بازترجمه، ارزیابی روایی صوری، روایی محتوا و روایی سازه انجام شد. برای بررسی پایایی نیز از دو شیوه آزمون-بازآزمون و سنجش همسانی درونی با بهره‌گیری از آلفای کرونباخ استفاده گردید. مقایسه نسخه ترجمه‌شده با متن اصلی انگلیسی نشان داد که پرسشنامه از نظر کیفیت ترجمه و انطباق فرهنگی در سطح مطلوب قرار دارد. شاخص‌های روایی محتوا (CVR و CVI) برای تمامی گویه‌ها در محدوده قابل قبول قرار گرفتند ($CVI > 0/79$). تحلیل عاملی اکتشافی با مشارکت ۲۱۰ سالمند ایرانی بررسی شد. وجود یک عامل واحد را تأیید کرد که ۶۹/۴۹۳ درصد از واریانس را تبیین می‌کرد. مقدار ارزش کیسرمایرالکین (KMO) برابر با ۰/۸۷۸ و نتایج آزمون کروییت بارتلت (BT) در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ و درجه آزادی ۱۵ برابر با

۸۵۰/۰۵۸ به دست آمد، که به ترتیب کفایت حجم نمونه و وجود همبستگی بین آیتم‌ها را تایید می‌کنند. در ارزیابی پایایی، ضریب همبستگی درون‌طبقه‌ای (ICC) برابر با ۰/۹۹ و آلفای کرونباخ ۰/۹۴ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی بسیار مناسب پرسشنامه است [۳۴].

پس از تکمیل پرسشنامه‌ها توسط سالمندان، داده‌ها کدگذاری شدند و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ تجزیه و تحلیل شدند. برای این منظور، از آمار توصیفی (فراوانی و درصد) و آمار استنباطی شامل آزمون‌های آنالیز واریانس یکطرفه و تی‌مستقل استفاده گردید. سطح معناداری در تمامی مراحل $P < 0/05$ در نظر گرفته شد. این پژوهش با رعایت کامل اصول اخلاقی بیانیه هلسینکی صورت گرفته است و مورد تایید کمیته اخلاق در پژوهش دانشکده بهداشت و مرکز تحقیقات علوم اعصاب دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی (کد اخلاق: IR.SBMU.PHNS.REC.1402.015) قرار گرفته است.

یافته‌ها

آمار توصیفی

در این مطالعه ۴۲۰ سالمند شرکت داشتند که بیشترین سهم مشارکت را گروه سنی ۶۵ تا ۶۹ سال با ۴۰ درصد و کمترین سهم را گروه ۷۰ سال و بالاتر با ۲۵/۲ درصد داشتند. ۵۲/۹ درصد شرکت‌کنندگان مرد و ۴۷/۱ درصد زن بودند. از نظر وضعیت تأهل، اکثریت سالمندان (۷۶ درصد) دارای همسر بودند. بیشترین تعداد فرزندان مربوط به سه فرزند (۳۷/۴ درصد) بود. در زمینه تحصیلات، ۴۸/۳ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. اکثر سالمندان (۶۷/۶ درصد) شاغل نبودند و ۷۰ درصد وضعیت اقتصادی متوسطی گزارش کردند. در زمینه ساختار خانوار، بیشترین درصد سالمندان همراه با همسر خود زندگی می‌کردند (۴۱/۲ درصد). از نظر مهارت‌های فناوری، ۴۲/۱۴ درصد مهارت متوسط داشتند. همچنین حدود دو سوم سالمندان (۶۷/۳۸ درصد) به‌صورت روزانه از اینترنت استفاده می‌کردند (جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌ها

متغیر	گروه‌ها	فراوانی (درصد)
سن	۶۰-۶۴	۱۴۶ (۳۸/۸)
	۶۵-۶۹	۱۶۸ (۴۰/۰)
	۷۰ و بالاتر	۱۰۶ (۲۵/۲)
	مرد	۲۲۲ (۵۲/۹)
جنسیت	زن	۱۹۸ (۴۷/۱)
	مجرد	۱۰۱ (۲۴/۰)
وضعیت تأهل	متأهل	۳۱۹ (۷۶/۰)
	.	۲۷ (۶/۴)
تعداد فرزندان	۱	۴۹ (۱۱/۷)
	۲	۱۰۵ (۲۵/۰)
	۳	۱۵۷ (۳۷/۴)
	۴	۸۲ (۱۹/۵)
سطح تحصیلات	کمتر از دیپلم	۷۸ (۱۸/۶)
	دیپلم	۱۳۹ (۳۳/۱)
	دانشگاهی	۲۰۳ (۴۸/۳)
اشتغال	بیکار	۲۸۴ (۶۷/۶)
	شاغل	۱۳۶ (۳۲/۴)
	متوسط	۲۹۴ (۷۰/۰)
وضعیت اقتصادی	خوب	۱۲۶ (۳۰/۰)
	تنها	۴۸ (۱۱/۴۲)
ساختار خانواده	زندگی با همسر	۱۷۳ (۴۱/۲)
	زندگی با فرزند	۳۷ (۸/۸)
	زندگی با همسر و فرزند	۱۴۰ (۳۳/۳۳)
	با پرستار و سایر	۲۲ (۵/۲۵)
	کمتر از یکبار در هفته	۳۶ (۸/۵۷)

میزان استفاده از اینترنت	بیشتر از یکبار در هفته اما روزانه نه	۱۰۱ (۲۴/۰)
خودارزیابی مهارت استفاده از گوشی و تبلت	روزانه	۲۸۳ (۶۷/۳۸)
	ضعیف	۱۲۷ (۳۰/۲۳)
	متوسط	۱۷۷ (۴۲/۱۴)
	خوب	۱۱۶ (۲۷/۶۱)

میانگین نمره شاخص مشارکت اجتماعی آنلاین سالمندان (ISPAQ) برابر با ۳/۹۹۶ با انحراف معیار ۰/۸۰۵ بود که نشان‌دهنده دیدگاه مثبت شرکت‌کنندگان نسبت به نقش اینترنت در مشارکت اجتماعی است. بیشترین درصد موافقت کامل (۵۳/۶ درصد) مربوط به این جمله بود که «من فکر می‌کنم/اینترنت به من کمک می‌کند تا شبکه‌ی اجتماعی و ارتباطات خودم را حفظ کنم». همچنین، بخش عمده‌ای از سالمندان (۷۸/۱ درصد) با این دیدگاه موافق بودند که اینترنت موجب کاهش احساس انزوا می‌شود و حدود ۸۵/۳ درصد احساس کردند که اینترنت آن‌ها را در جامعه بیشتر مشارکت‌پذیر می‌کند. علاوه بر این، ۶۷/۶ درصد از شرکت‌کنندگان معتقد بودند اینترنت به گسترش و ایجاد شبکه‌های اجتماعی جدید کمک می‌کند (برای جزئیات بیشتر به جدول ۲ مراجعه کنید).

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار شاخص ISPAQ و فراوانی پاسخ‌ها

میانگین (انحراف معیار)	کمترین نمره	بیشترین نمره	بازه نمره	میان
۳/۹۹۶ (۰/۸۰۵)	۱	۵	۱-۵	۴/۰
شاخص ISPAQ				
کاملاً موافقم فراوانی (%)	موافقم فراوانی (%)	نظری ندارم فراوانی (%)	مخالقم فراوانی (%)	کاملاً مخالقم فراوانی (%)
آیتم‌های ISPAQ				
۱۵۴ (۳۶/۷)	۲۰۴ (۴۸/۶)	۱۶ (۳/۸)	۴۴ (۱۰/۵)	۲ (۰/۵)
۱- من فکر می‌کنم اینترنت باعث می‌شود احساس کنم بیشتر در جامعه هستم.				
۱۴۸ (۳۵/۲)	۱۳۶ (۳۲/۴)	۲۲ (۵/۲)	۶۷ (۱۶/۰)	۴۷ (۱۱/۲)
۲- من فکر می‌کنم اینترنت به من کمک می‌کند تا شبکه‌ها و ارتباطات اجتماعی جدید ایجاد کنم و آن‌ها را گسترش بدهم.				
۱۳۷ (۳۲/۶)	۱۴۱ (۳۳/۶)	۳۴ (۸/۱)	۸۵ (۲۰/۲)	۲۳ (۵/۵)
۳- من فکر می‌کنم اینترنت به من کمک می‌کند تا به فعالیت‌های هدفمند و معنی‌دار دسترسی داشته باشم.				
۲۲۵ (۵۳/۶)	۱۸۰ (۴۲/۹)	۹ (۲/۱)	۵ (۱/۲)	۱ (۰/۲)
۴- من فکر می‌کنم اینترنت به من کمک می‌کند تا شبکه‌ی اجتماعی و ارتباطات خودم را حفظ کنم.				
۱۴۳ (۳۴/۰)	۲۰۳ (۴۸/۳)	۳۰ (۷/۱)	۳۹ (۹/۳)	۵ (۱/۲)
من فکر می‌کنم اینترنت به من کمک می‌کند تا دوباره با خاطرات قدیمی و رویدادهای سال گذشته ارتباط برقرار کنم.				
۱۳۲ (۳۱/۴)	۱۹۶ (۴۶/۷)	۶۴ (۱۵/۲)	۲۴ (۵/۷)	۴ (۱/۰)
۶- من فکر می‌کنم اینترنت باعث می‌شود احساس کنم کمتر منزوی هستم.				

آمار تحلیلی

برای ارزیابی میزان پراکندگی فراوانی و بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون‌های آماری چولگی و کشیدگی استفاده شد. آماره ۰/۳۹ برای چولگی و آماره ۰/۵۰ برای کشیدگی بدست آمد. قرار گرفتن این آماره‌ها در بازه ۲ و ۲- نشان‌دهنده توزیع نرمال داده‌ها است. بنابراین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های پارامتریک استفاده شد.

میانگین نمره درک فرد از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین در گروه سنی ۶۰-۶۴ برابر ۴/۳۲ بود که بالاترین مقدار در بین گروه‌های سنی است، این نمره برای گروه ۶۵-۶۹ برابر ۳/۹۳ و برای گروه ۷۰ سال و بیشتر ۳/۶۳ بود که آزمون آنالیز واریانس یکطرفه نشان داد تفاوت میان گروه‌های سنی معنادار است ($P=0/001$) و بیانگر کاهش درک فرد از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین با افزایش سن می‌باشد. از سوی دیگر، میانگین نمره درک مردان ۴/۰۱ و زنان ۳/۹۷ بود که آزمون تی‌مستقل نشان داد این تفاوت معنادار نیست ($P=0/582$) در مورد وضعیت تأهل، افراد دارای همسر میانگین نمره ۴/۰۸ و افراد بدون همسر میانگین نمره ۳/۷۱ داشتند که تفاوت معنادار بود ($P=0/001$) و حاکی از ارتباط مثبت داشتن همسر با درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین است. همچنین تفاوت معناداری بین تعداد فرزندان و میزان درک مشاهده شد ($P=0/001$) به طوری که افراد با فرزندان کمتر (۰ تا ۱ فرزند) نمرات بالاتری کسب کردند. در زمینه تحصیلات نیز تفاوت معناداری وجود داشت ($P=0/001$) و افراد با تحصیلات دانشگاهی میانگین نمره ۴/۳۰ و افراد با تحصیلات کمتر از دیپلم میانگین نمره ۳/۳۹ داشتند که نشان می‌دهد سطح تحصیلات بالاتر با درک بیشتر از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین همراه است. از نظر وضعیت شغلی، افراد شاغل میانگین نمره ۴/۳۷ و غیرشاغلان ۳/۸۱ داشتند که این تفاوت معنادار بود ($P=0/001$) و بیانگر ارتباط اشتغال با درک بالاتر از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین می‌باشد. در حوزه وضعیت اقتصادی، افراد با وضعیت خوب میانگین نمره ۴/۳۰ و افراد با وضعیت متوسط میانگین نمره ۳/۸۶ داشتند که این تفاوت نیز معنادار بود ($P=0/001$) در بررسی ساختار خانوار نیز تفاوت معناداری مشاهده شد ($P=0/011$) و افرادی که با همسر خود زندگی می‌کردند میانگین نمره بالاتری (۴/۰۹) داشتند. همچنین، میزان استفاده از اینترنت نیز تفاوت معناداری ایجاد کرده بود ($P=0/001$) به طوری که کاربران روزانه اینترنت بیشترین میانگین نمره (۴/۲۷) و کسانی که کمتر از یکبار در هفته از اینترنت استفاده می‌کردند کمترین میانگین نمره (۲/۹۹) را داشتند. در نهایت، تفاوت بسیار معناداری در سطح مهارت استفاده از گوشی و تبلت مشاهده شد ($P=0/001$) که نشان می‌داد سالمندان با مهارت بالاتر، درک بیشتری از مشارکت اجتماعی آنلاین داشتند (میانگین نمره ۴/۴۳ در گروه با مهارت خوب) (جدول ۳).

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار شاخص ISPAQ بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، میزان استفاده از اینترنت و مهارت فناوریانه

متغیر	گروه‌ها	شاخص ISPAQ Mean (SD)	آزمون تی مستقل آماره t	سطح معناداری	آماره F	سطح معناداری ANOVA
سن	۶۰-۶۴	۴/۳۲ (۰/۶۸)	-	-	۲۵/۷۴۹	۰/۰۰۱
	۶۵-۶۹	۳/۹۳ (۰/۸۰)				
	۷۰ و بالاتر	۳/۶۳ (۰/۸۱)				
جنسیت	مرد	۴/۰۱ (۰/۸۰)	۰/۵۵۱	۰/۵۸۲	-	-
	زن	۳/۹۷ (۰/۸۱)				
وضعیت تأهل	مجرد	۳/۷۱ (۰/۸۷)	-۴/۰۷۹	۰/۰۰۱	-	-
	متاهل	۴/۰۸ (۰/۷۶)				
تعداد فرزندان	۰	۴/۳۳ (۰/۶۸)	-	-	۱۶/۸۱۸	۰/۰۰۱
	۱	۴/۴۲ (۰/۶۹)				
	۲	۴/۲۰ (۰/۷۰)				
	۳	۳/۹۱ (۰/۸۰)				
	۴	۳/۵۰ (۰/۷۵)				
سطح تحصیلات	کمتر از دیپلم	۳/۳۹ (۰/۷۶)	-	-	۴۴/۸۱۱	۰/۰۰۱
	دیپلم	۳/۸۸ (۰/۷۹)				
	دانشگاهی	۴/۳۰ (۰/۶۷)				
اشتغال	بیکار	۳/۸۱ (۰/۸۰)	۶/۹۶۹	۰/۰۰۱	-	-
	شاغل	۴/۳۷ (۰/۶۷)				
وضعیت اقتصادی	متوسط	۳/۸۶ (۰/۷۹)	-۵/۲۷۰	۰/۰۰۱	-	-
	خوب	۴/۳۰ (۰/۷۴)				
ساختار خانواده	تنها	۳/۸۵ (۰/۸۹)	-	-	۳/۲۸۵	۰/۰۱۱
	زندگی با همسر	۴/۰۹ (۰/۷۷)				
	زندگی با فرزند	۳/۶۷ (۰/۸۳)				
	زندگی با همسر و فرزند	۴/۰۵ (۰/۷۶)				
	پرستار و سایر	۳/۷۴ (۰/۹۱)				

				کمتر از یکبار در هفته		۲/۹۹ (۰/۶۲)
میزان استفاده از اینترنت	بیشتر از یکبار در هفته اما روزانه نه	۳/۵۸ (۰/۷۲)	-	-	۷۹/۸۵۹	۰/۰۰۱
خودارزیابی مهارت استفاده از گوشی و تبلت	ضعیف	۳/۳۸ (۰/۷۱۰)	-	-	۷۷/۰۲۰	۰/۰۰۱
	متوسط	۴/۱۴ (۰/۷۱۳)				
	خوب	۴/۴۳ (۰/۶۲)				

بحث

این مطالعه به بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و میزان درک سالمندان از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از سالمندان در نمونه مورد بررسی از فناوری‌های ارتباطی بهره‌مند هستند و ترکیب جمعیتی متنوعی دارند. یکی از مفاهیم کلیدی برای تحلیل یافته‌ها، «کوهورت سنی» است؛ یعنی گروهی از افراد که در دوره زمانی مشابهی متولد شده یا وارد مرحله‌ای خاص از زندگی (مانند سالمندی) شده‌اند و در نتیجه تجربیات زیستی و اجتماعی مشترکی دارند. این تجربیات می‌توانند نگرش‌ها، باورها و رفتار افراد را شکل دهند [۳۵]. در این مطالعه، سالمندان بالای ۶۰ سال میانگین امتیاز ۳/۹۹۶ از ۵ را در پرسشنامه درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین کسب کردند؛ سطحی نسبتاً بالا، اما نه کامل. مقایسه این یافته با مطالعه آندربگ و همکاران (۲۰۲۱) که میانگین امتیاز ۳/۰۵ را گزارش کرده بود [۳۳]، نشان‌دهنده وجود الگوهای مشابه میان سالمندان در کوهورت‌های سنی هم‌تراز، حتی در فرهنگ‌های متفاوت، است. این شباهت می‌تواند ناشی از ویژگی‌های نسلی مشترک و مواجهه مشابه با تحولات فناورانه در دوران سالمندی باشد [۳۶]. به طور کلی، رفتار و نگرش سالمندان نسبت به مشارکت اجتماعی آنلاین را می‌توان بازتابی از ویژگی‌های کوهورت سنی آنان دانست [۳۵]. همچنین داده‌ها نشان می‌دهد که اگرچه اینترنت ابزار مهمی برای حفظ و گسترش روابط اجتماعی سالمندان است، موانع و محدودیت‌هایی باعث می‌شوند تجربه آنان به سطح کامل و ایده‌آل نرسد.

بر این اساس، یافته‌ها می‌تواند پایه‌ای برای طراحی برنامه‌ها و آموزش‌هایی با هدف ارتقای بهره‌مندی سالمندان از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی باشد؛ امری که می‌تواند به تقویت مشارکت اجتماعی و کاهش انزوای اجتماعی آنان کمک کند.

نتایج مطالعه نشان داد که سطح درک سالمندان نسبت به مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین بسته به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و اجتماعی آنان متفاوت است. به‌طور کلی، با افزایش سن، سطح درک این مزایا کاهش می‌یابد؛ به‌گونه‌ای که گروه سنی ۶۰ تا ۶۴ سال بیشترین میانگین نمره را داشتند و در گروه‌های بالاتر این نمره به‌طور معناداری کمتر بود. این امر می‌تواند ناشی از کاهش انگیزه یادگیری، اضطراب از فناوری یا مشکلات جسمی مثل ضعف بینایی در سنین بالا باشد [۳۷، ۳۸]. این یافته با مطالعه آندربگ و همکاران (۲۰۲۱) که رابطه معناداری میان سن و درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین نیافتند، متفاوت است [۳۳]، که احتمالاً به دلیل تفاوت در شیوه گروه‌بندی سنی دو پژوهش بوده است. در خصوص جنسیت، میانگین نمره مردان اندکی بالاتر از زنان بود، اما تفاوت معناداری مشاهده نشد. این نتیجه با یافته‌های آندربگ و همکاران (۲۰۲۱) هم‌راستا است [۳۳]. همچنین، بر اساس مطالعه هایک و کونینگ (۲۰۲۱)، در دوران پاندمی کووید-۱۹، استفاده سالمندان از رسانه‌های اجتماعی و تماس‌های تصویری موجب کاهش احساس تنهایی شد و با افزایش سن تفاوت‌های جنسیتی در پذیرش فناوری کاهش یافت، به‌طوری‌که هر دو جنس انگیزه‌های مشابهی برای حفظ روابط اجتماعی و کاهش انزوا داشتند [۳۹]. بنابراین می‌توان فرض کرد که تفاوت جنسیتی معناداری در این زمینه وجود ندارد و این اختلاف‌ها به دلیل انگیزه‌های مشترک کاهش یافته‌اند.

علاوه بر این، یافته‌ها نشان دادند که سالمندانی که دارای همسر بودند و آنهایی که با همسر خود زندگی می‌کردند، درک بالاتری از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین داشتند. این موضوع نقش حمایتی همسر در استفاده از فناوری‌های دیجیتال را برجسته می‌سازد؛ مسئله‌ای که در مطالعه مارلر و هارگیتای (۲۰۲۲) نیز تأیید شده است، زیرا همسران می‌توانند به‌عنوان منبعی مهم در همراهی عملی یا رفع مشکلات فناورانه عمل کنند [۴۰]. همچنین، سالمندانی با تعداد فرزندان کمتر (۰ تا ۱ فرزند) درک بالاتری داشتند؛ احتمالی که نشان می‌دهد این افراد برای

جبران خلأهای اجتماعی و عاطفی بیش از دیگران به فضای آنلاین روی می‌آورند. در مقابل، افراد دارای فرزندان بیشتر از تعاملات حضوری بهره‌مند بوده و انگیزه کمتری برای مشارکت فعال در فضای آنلاین دارند. با این حال، بررسی بیشتر برای تبیین دقیق‌تر این رابطه ضروری است. سطح تحصیلات نیز عامل تعیین‌کننده‌ای بود؛ به‌طوری که سالمندان دارای تحصیلات دانشگاهی درک بیشتری از مزایای شرکت اجتماعی آنلاین داشتند. این موضوع را می‌توان به مهارت‌های شناختی و سواد دیجیتال بالاتر و فرهنگ یادگیری مداوم در این گروه نسبت داد. با این حال، یافته‌های هایک و کونینگ (۲۰۲۱) نشان دادند که ارتباطات آنلاین در کاهش احساس تنهایی میان سطوح تحصیلی مختلف اثر مشابهی داشت [۳۹]. از سوی دیگر، افراد شاغل در مقایسه با بازنشستگان و غیرشاغلان، نمره بالاتری در درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین کسب کردند. این امر بیانگر آن است که اشتغال می‌تواند به‌عنوان محرکی مهم برای استفاده از فناوری‌های دیجیتال عمل کند. سالمندان شاغل، حتی در سنین بالا، به دلیل نیازهای کاری و ارتباطات اجتماعی گسترده‌تر، فرصت و انگیزه بیشتری برای بهره‌گیری از ابزارهای آنلاین دارند و در نتیجه مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین را بهتر درک می‌کنند. همچنین، وضعیت اقتصادی سالمندان نیز تأثیرگذار بود؛ به‌گونه‌ای که افراد با شرایط اقتصادی بهتر درک بالاتری از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین داشتند. این یافته بیانگر نقش مستقیم رفاه اقتصادی در دسترسی به ابزارها، اینترنت و آموزش‌های فناورانه است، در حالی که مشکلات مالی می‌تواند مانع استفاده بهینه شود.

این پژوهش همچنین نشان داد که فراوانی استفاده از اینترنت و سطح مهارت‌های دیجیتال سالمندان بر درک آنان از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین اثر مستقیم دارد. سالمندانی که به‌طور روزانه از اینترنت استفاده می‌کردند، بالاترین نمره را به دست آوردند، در حالی که کمترین نمره مربوط به کسانی بود که کمتر از یک‌بار در هفته از اینترنت بهره می‌بردند. یافته‌های مشابه در مطالعه آندربگ و همکاران (۲۰۲۱) نیز گزارش شده است، به‌طوری که میان میزان استفاده از اینترنت و سطح درک مزایا رابطه‌ای معنادار مشاهده گردید [۳۳]. در همین راستا، مطالعه هو و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد که استفاده از اینترنت از طریق ارتقای مشارکت اجتماعی، تأثیر مثبتی بر سلامت سالمندان دارد و می‌تواند زمینه‌ساز افزایش تعاملات اجتماعی و بهبود سلامت کلی آنان شود [۴۱].

استفاده مستمر از اینترنت می‌تواند موجب افزایش مهارت‌ها و آشنایی بیشتر با فرصت‌های موجود در فضای مجازی شود و در پی آن، تجربه و درک افراد از مزایای این فضا نیز افزایش می‌یابد. نتایج این تحقیق همچنین بیانگر آن بود که مهارت در استفاده از ابزارهای دیجیتال، مانند گوشی هوشمند و تبلت، با درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین ارتباط معناداری دارد. سالمندانی که از سطح مهارت بالاتری برخوردار بودند، درک بیشتری از مزایای مشارکت در فعالیت‌های آنلاین نشان دادند. تسلط بیشتر بر فناوری می‌تواند موانع روان‌شناختی و عملی، از جمله ترس یا اضطراب در استفاده از شبکه‌های اجتماعی آنلاین، را کاهش دهد. در تأیید این یافته، مطالعه کیفی هونگ و همکاران (۲۰۲۱) در جنوب غربی چین نشان داد که نبود مهارت کافی یکی از موانع اصلی برای مشارکت سالمندان بیوه در فضای آنلاین بوده است. یکی از شرکت‌کنندگان سالمند در این پژوهش اظهار کرده بود: «ما پیر شده‌ایم و بلد نیستیم از این چیزها استفاده کنیم، چون قبلاً دانشی در این زمینه نداشتیم. استفاده از گوشی‌های هوشمند و کامپیوتر برای ما آسان نیست و می‌ترسیم اشتباه کنیم» [۸]. افزون بر این، مطالعات دیگر نیز تأکید کرده‌اند که سالمندانی با مهارت‌های بالاتر در استفاده از اینترنت، بهره‌مندی بیشتری از مزایای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی آنلاین دارند [۲۳].

یافته‌های این پژوهش نشان داد که برخلاف بسیاری از گفتمان‌های رایج که سالمندان را صرفاً بر اساس سن تقویمی به‌عنوان گروهی یکدست، همگن و فاقد تفاوت‌های فردی بازنمایی می‌کنند [۴۲]، تجربه سالمندی در عمل پدیده‌ای پیچیده و چندلایه است. نتایج مطالعه حاضر حاکی از آن است که متغیر «درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین» در میان سالمندان دارای تنوع معناداری است و میزان آن بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مانند سن، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل و مهارت‌های دیجیتال افراد تفاوت می‌کند. این یافته‌ها بر ناهمگنی سالمندان تأکید داشته و نشان می‌دهد که درک درست از تجربیات آنان مستلزم عبور از نگاه تقلیل‌گرایانه و کلی‌نگرانه‌ای است که در برخی گفتمان‌های عمومی یا علمی مشاهده می‌شود.

نتیجه‌گیری نهایی

بر اساس یافته‌های این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که مشارکت اجتماعی آنلاین در میان سالمندان نه تنها امکان‌پذیر است، بلکه از سوی بسیاری از آنان به عنوان ابزاری سودمند برای حفظ روابط اجتماعی، کاهش احساس انزوا و مشارکت فعال‌تر در جامعه تلقی می‌شود. با این حال، این درک تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل جمعیت‌شناختی و اجتماعی همچون سن، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، اشتغال، وضعیت اقتصادی، ساختار خانواده، فراوانی استفاده از اینترنت و مهارت‌های دیجیتال قرار دارد؛ امری که بر ناهمگونی چشمگیر جمعیت سالمندان تأکید می‌کند. در پرتو این یافته‌ها، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه سالمندی باید از رویکردهای کلی‌نگر و یکسان‌انگارانه فاصله گرفته و مداخلات خود را متناسب با تفاوت‌های فردی، اجتماعی و فناورانه طراحی کنند. تقویت زیرساخت‌های آموزش دیجیتال برای گروه‌های کم‌برخوردار، گنجاندن مهارت‌های اینترنتی در برنامه‌های توانمندسازی سالمندان، ایجاد فرصت‌های اجتماعی آنلاین متناسب با نیازهای فرهنگی و بومی، و توسعه حمایت‌های خانوادگی و بین‌نسلی برای ارتقای سواد دیجیتال می‌تواند به کاهش شکاف‌های مشارکتی کمک کند. برای بهره‌گیری حداکثری از مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین، مداخلات باید در دو سطح فردی و ساختاری صورت گیرند: در سطح فردی، آموزش‌های هدفمند و انگیزشی ویژه گروه‌های کم‌مهارت یا کم‌استفاده از فناوری ضروری است؛ و در سطح ساختاری، تضمین دسترسی عادلانه به ابزارهای ارتباطی، اینترنت پرسرعت و خدمات پشتیبان در مناطق مختلف اهمیت دارد. همچنین انجام مطالعات طولی و مداخلاتی با رویکردهای ترکیبی (کمی-کیفی) برای فهم بهتر از تحولات شناختی، اجتماعی و عاطفی ناشی از مشارکت آنلاین در دوران سالمندی ضروری است. در نهایت، اتخاذ سیاست‌های مبتنی بر شواهد، همراه با رویکردی انعطاف‌پذیر، چندسطحی و حساس به تفاوت‌های فردی، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای کیفیت زندگی سالمندان، تقویت انسجام اجتماعی و کاهش انزوای اجتماعی در این گروه سنی گردد.

این مطالعه دارای محدودیت‌هایی است. از آنجا که این پژوهش به صورت مقطعی انجام شده است، امکان استنتاج روابط علی و معلولی بین متغیرها وجود ندارد. به عبارت دیگر، مشخص نیست که آیا عواملی نظیر سطح تحصیلات،

وضعیت تأهل یا مهارت‌های دیجیتال سبب افزایش درک مزایای مشارکت اجتماعی آنلاین شده‌اند یا اینکه خود مشارکت اجتماعی آنلاین به ارتقای این ویژگی‌ها منجر شده است. علاوه بر این، نمونه مورد مطالعه محدود به سالمندان یک منطقه جغرافیایی خاص بود و تعمیم نتایج به سالمندان سایر مناطق شهری یا روستایی، به‌ویژه با توجه به تفاوت در دسترسی به اینترنت، فرهنگ استفاده از فناوری و وضعیت اقتصادی-اجتماعی، ممکن است با محدودیت‌هایی همراه باشد. همچنین از محدودیت‌های مطالعه استفاده از متغیرهای خوداظهاری مانند وضعیت اقتصادی است که ممکن است ذهنی و برداشت افراد از آن متفاوت باشد. با این حال، این روش نرخ پاسخ بالاتری نسبت به سوال مستقیم درباره درآمد واقعی فراهم کرد. در کنار محدودیت استفاده از پرسشنامه در این تحقیق، شایان ذکر است که این پژوهش صرفاً از رویکرد کمی بهره گرفته و به جنبه‌های کیفی مانند دلایل روان‌شناختی یا تجربیات شخصی سالمندان در زمینه مشارکت اجتماعی آنلاین پرداخته است. استفاده از روش‌های کیفی نظیر مصاحبه‌های عمیق یا گروه‌های متمرکز (Focus Group) می‌توانست به تبیین انگیزه‌ها، موانع و پیامدهای این نوع مشارکت کمک کنند. از این‌رو، انجام مطالعات طولی برای بررسی روابط علی بین متغیرها و طراحی پژوهش‌های مداخله‌ای آموزشی به‌منظور ارتقای مهارت‌های دیجیتال سالمندان، در کنار به‌کارگیری رویکردهای ترکیبی کمی و کیفی در تحقیقات آینده، می‌تواند به درک جامع‌تر و ارائه داده‌های کاربردی برای سیاست‌گذاری‌های مرتبط با سالمندی کمک کند.

تشکر و قدردانی

از تمامی سالمندانی که در این مطالعه شرکت کردند، مراتب تشکر اعلام می‌گردد. همچنین، نویسندگان قدردانی خود از معاونت بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی را به خاطر همکاری در نمونه‌گیری و دسترسی به گروه هدف اعلام می‌نمایند.

ملاحظات اخلاقی

این مطالعه مطابق با اصول اعلامیه هلسینکی انجام شده و توسط کمیته اخلاق پژوهشی دانشکده بهداشت و ایمنی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی (کد اخلاق: IR.SBMU.PHNS.REC.1402.015) تأیید شده است. در ابتدا

هدف مطالعه برای شرکت کنندگان توضیح داده شد. سپس به آنان اطمینان داده شد که اطلاعاتشان محرمانه باقی خواهد ماند. همچنین به آن‌ها اطلاع داده شد که مشارکت کاملاً داوطلبانه است و هر زمان که بخواهند می‌توانند از ادامه همکاری انصراف دهند. ملاحظات اجتماعی و فرهنگی در طول پژوهش رعایت شده است. در نهایت، شرکت کنندگان رضایت آگاهانه خود را برای حضور در این مطالعه اعلام کردند.

منابع مالی

این پژوهش فاقد منابع مالی و حمایتی است.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در طراحی و تدوین طرح مطالعه مشارکت داشتند و نسخه نهایی مقاله را خوانده و تأیید کردند. نسیم عبدی پور: جمع‌آوری داده‌ها، نگارش پیش‌نویس اولیه مقاله، نهایی سازی و سابمیت. سکینه رخشنده‌رو: روش‌شناسی، تحلیل و تفسیر داده‌ها، بازبینی و ویرایش پیش‌نویس اولیه مقاله. محتشم غفاری: مدیریت پروژه، نظارت بر روند مطالعه، روش‌شناسی، تحلیل و تفسیر داده‌ها، بازبینی و ویرایش پیش‌نویس اولیه مقاله.

تضاد منافع

تمام نویسندگان اظهار می‌دارند که هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

1. Baker S, Warburton J, Waycott J, Batchelor F, Hoang T, Dow B, et al. Combatting social isolation and increasing social participation of older adults through the use of technology: A systematic review of existing evidence. *Australasian Journal on Ageing*. 2018;37(3):184-193. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ajag.12572>
2. Hofer M, Hargittai E. Online social engagement, depression, and anxiety among older adults. *New Media & Society*. 2024;26(1):113-130. <https://doi.org/10.1177/14614448211054377>
3. Ghanbari moghaddam a, Bagheri M, Ayatnia M, Hajiabadi, Fatemeh, Mohammadi M. [Relationship between social participation and general health of the elderly in Mashhad, 2022 (Persian)]. *Navid No*. 2022;25(83):49-57. <https://doi.org/10.22038/nnj.2023.67001.1359>
4. Benvenuti M, Giovagnoli S, Mazzoni E, Cipresso P, Pedroli E, Riva G. The relevance of online social relationships among the elderly: How using the web could enhance quality of life? *Frontiers in Psychology*. 2020;11. <https://doi.org/https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.551862>
5. Douglas H, Georgiou A, Westbrook J. Social participation as an indicator of successful aging: An overview of concepts and their associations with health. *Australian Health Review*. 2016;41(4):455-462. <https://doi.org/10.1071/AH16038>
6. KhazaeePool M, Naghibi SA. [Correlates and barriers of social participation in elderly living in Mazandaran, Iran (Persian)]. *Payesh (Health Monitor)*. 2022;21(2):183-196. <http://dx.doi.org/10.52547/payesh.21.2.183>
7. He T, Huang C, Li M, Zhou Y, Li S. Social participation of the elderly in China: The roles of conventional media, digital access and social media engagement. *Telematics and Informatics*. 2020;48:101347. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101347>
8. Hong Y, Fu J, Kong D, Liu S, Zhong Z, Tan J, et al. Benefits and barriers: A qualitative study on online social participation among widowed older adults in Southwest China. *BMC Geriatrics*. 2021;21(1):450. <https://doi.org/10.1186/s12877-021-02381-w>
9. World Health Organization. World report on ageing and health. Switzerland: World Health Organization, 2015.
10. Srivastava SK, Panigrahi PK. Social participation among the elderly: Moderated mediation model of information and communication technology (ICT). *Communications of the Association for Information Systems*. 2019;44(1):33. <https://doi.org/10.17705/1CAIS.04433>
11. Li J, Cai X, Wamsiedel M. Perceptions, opportunities and barriers of social engagement among the Chinese older adults: A qualitative study. *BMC geriatrics*. 2024;24(1):1033. <https://doi.org/10.1186/s12877-024-05629-3>
12. Naud D, G  n  reux M, Alauzet A, Bruneau JF, Cohen A, Levasseur M. Social participation and barriers to community activities among middle-aged and older Canadians: Differences and similarities according to gender and age. *Geriatrics & Gerontology International*. 2021;21(1):77-84. <https://doi.org/10.1111/ggi.14087>
13. Ang S, Chen T-Y. Going online to stay connected: Online social participation buffers the relationship between pain and depression. *The Journals of Gerontology: Series B*. 2019;74(6):1020-1031. <https://doi.org/10.1093/geronb/gby109>

14. Kim J, Kim J, Kim Y, Han A, Nguyen MC. The contribution of physical and social activity participation to social support and happiness among people with physical disabilities. *Disability and Health Journal*. 2021;14(1):100974. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.100974>
15. Cai S. Does social participation improve cognitive abilities of the elderly? *Journal of Population Economics*. 2022;35(2):591-619. <https://doi.org/10.1007/s00148-020-00817-y>
16. Amini R, Mohammadi Shahboulaghi F, Norouzi Tabrizi K, Setareh Forouzan A. [Facilitators and barriers to social participation of community-dwelling older adults in Iran: A qualitative study (Persian)]. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2021;16(2):172-187. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.32598/sija.16.2.3052.1>
17. Lee S, Choi H. Impact of older adults' mobility and social participation on life satisfaction in South Korea. *Asian Social Work and Policy Review*. 2020;14(1):4-10. <https://doi.org/10.1111/aswp.12187>
18. Nyqvist F, Pape B, Pellfolk T, Forsman AK, Wahlbeck K. Structural and cognitive aspects of social capital and all-cause mortality: A meta-analysis of cohort studies. *Social Indicators Research*. 2014;116(2):545-566. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0288-9>
19. Anderson M, Perrin A. Tech adoption climbs among older adults. *Pew Research Center: Internet. Science & Technology*. 2017.
20. Zhang Q, Li Z. The impact of internet use on the social networks of the elderly in China—The mediating effect of social participation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022;19(15):9576. <https://doi.org/https://doi.org/10.3390/ijerph19159576>
21. Khaniki H, Alvandi P. [Online social participation and local community development in Iran (Persian)]. *Social Welfare Research Quarterly*. 2011;11(41):39-67. Available from: <https://sid.ir/paper/56807/fa>
22. Barbosa Neves B, Franz R, Judges R, Beermann C, Baecker R. Can digital technology enhance social connectedness among older adults? A feasibility study. *Journal of Applied Gerontology*. 2019;38(1):49-72. <https://doi.org/10.1177/0733464817741369>
23. Nguyen MH, Hunsaker A, Hargittai E. Older adults' online social engagement and social capital: The moderating role of Internet skills. *Information, Communication & Society*. 2022;25(7):942-958. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1804980>
24. Momeni M, Hariri N, Nobahar M, Noshinfard F. Barriers and challenges experienced by seniors in using online social networks: A phenomenological study. *Middle East Journal of Rehabilitation and Health*. 2018;5(1):e65310. <https://doi.org/10.5812/mejrh.65310>
25. Griffiths MD, Kuss DJ, Demetrovics Z. Social networking addiction: An overview of preliminary findings. *Behavioral Addictions*. 2014;119-141. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-407724-9.00006-9>
26. Whittaker E, Kowalski RM. Cyberbullying via social media. *Journal of school violence*. 2015;14(1):11-29. <https://doi.org/10.1080/15388220.2014.949377>
27. Leist AK. Social media use of older adults: a mini-review. *Gerontology*. 2013;59(4):378-84. <https://doi.org/10.1159/000346818>

28. Findlay A. Understanding social network site use for social connectedness among rural older adults: Idaho State University; 2017. Available from: <https://www.proquest.com/openview/34a17dd4503306d114efdeda9a877a31/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
29. Russell C, Campbell A, Hughes I. Ageing, social capital and the Internet: Findings from an exploratory study of Australian 'silver surfers'. *Australasian Journal on Ageing*. 2008;27(2):78-82. <https://doi.org/10.1111/j.1741-6612.2008.00284.x>
30. Sum S, Mathews RM, Hughes I, Campbell A. Internet use and loneliness in older adults. *CyberPsychology & Behavior*. 2008;11(2):208-211. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0010>
31. Myhre JW, Mehl MR, Glisky EL. Cognitive benefits of online social networking for healthy older adults. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*. 2017;72(5):752-760. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbw025>
32. Foroughan M, Wahlund LO, Jafari Z, Rahgozar M, Farahani IG, Rashedi V. Validity and reliability of Abbreviated Mental Test Score (AMTS) among older Iranian. *Psychogeriatrics*. 2017;17(6):460-465. <https://doi.org/10.1111/psyg.12276>
33. Anderberg P, Abrahamsson L, Berglund JS. An instrument for measuring social participation to examine older adults' use of the internet as a social platform: Development and validation study. *JMIR aging*. 2021;4(2):e23591. <https://doi.org/10.2196/23591>
34. Abdipour N. [Psychometrics and application of instrument for measuring attitude towards technology (TechPH) in older people covered by shahid beheshti university of medical sciences (Persian)]. [MA Thesis] Tehran: Shahid Beheshti University of Medical Sciences; 2023.
35. Ryder NB. The cohort as a concept in the study of social change. In: Mason WM, Fienberg SE, editors. *Cohort analysis in social research: Beyond the identification problem*. New York, NY: Springer New York; 1985. p. 9-44. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-8536-3_2
36. Smith A. Technology adoption and usage among older adults. Pew Research Center: Internet, Science & Tech. United States of America. 2014. Available from: <https://coilink.org/20.500.12592/95zsg4>
37. Seifert A, Cotten SR, Xie B. A double burden of exclusion? Digital and social exclusion of older adults in times of COVID-19. *The Journals of Gerontology: Series B*. 2021;76(3):e99-e103. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>
38. Friemel TN. The digital divide has grown old: Determinants of a digital divide among seniors. *New Media & Society*. 2016;18(2):313-331. <https://doi.org/10.1177/1461444814538648>
39. Hajek A, König H-H. Social isolation and loneliness of older adults in times of the COVID-19 pandemic: Can use of online social media sites and video chats assist in mitigating social isolation and loneliness? *Gerontology*. 2021;67(1):121-124. <https://doi.org/10.1159/000512793>
40. Marler W, Hargittai E. Division of digital labor: Partner support for technology use among older adults. *New Media & Society*. 2024;26(2):978-994. <https://doi.org/10.1177/14614448211068437>

41. Hou B, Li Y, Wang H. Internet use and health status among older adults: The mediating role of social participation. *Frontiers in Public Health*. 2022;10:1072398. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.1072398>
42. Jeong M, Jen S, Kang H, Riquino M, Goldberg J. Representations of older adults in COVID-related newspaper articles: A comparison between the perspectives of older and younger adults. *Journal of Aging Studies*. 2022;63:101081. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2022.101081>

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار